

LBRIS

We know
books

BENVENUTO CELLINI
VIAȚA LUI BENVENUTO CELLINI
SCRISĂ DE EL ÎNSUȘI

Traducere din limba italiană
de Ștefan Crudu

LITERA
București

CARTEA ÎNTÂI

I. Când a înfăptuit o operă de valoare – sau măcar opere care par să aibă vreun merit –, orice om, fără nici o deosebire, ar trebui să-și povestească singur viața, cinstit și fără ascunzișuri; nu-i însă potrivit ca o asemenea frumoasă îndeletnicire să fie începută înainte de patruzeci de ani. Îmi dau seama de acest lucru astăzi, când, fiind în vârstă de peste cincizeci și opt de ani și aflându-mă la Florența, patria mea, mă poartă gândul spre numeroasele nenorociri care lovesc neamul omenesc; găsesc însă că n-am fost nicicând mai ferit de necazuri ca astăzi (ba chiar mi se pare că nu m-am bucurat niciodată de o sănătate mai bună și că n-am avut nicicând o mai mare mulțumire sufletească); îmi amintesc atât clipele plăcute, cât și nenorocirile fără seamăn, și, privind în urmă, mă simt uimit și nspăimântat văzând că am izbutit să ajung la vârsta aceasta de cincizeci și opt de ani, cu care – din mila Domnului – merg atât de fericit înainte.

II. Oamenii care au trudit pe ogorul artelor sau al științelor ar trebui să se mulțumească cu faptul că

s-au arătat a fi oameni și că s-au făcut cunoscuți ca atare; cum însă se cade să trăiești la fel cu toți ceilalți, intervine întotdeauna, atunci când îți descrii propria-ți viață, și o oarecare îngâmfare prostească; aceasta are numeroase pricini, dintre care prima ar fi dorința de a-i face pe ceilalți să afle că ești un om care te tragi dintr-un neam de seamă și străvechi. Mă numesc Benvenuto Cellini și-s fiul meșterului Giovanni, al cărui tată se chema Andrea, iar bunicul, Cristofano Cellini; mama, *madonna* Elisabeta, era fiica lui Stefano Granacci. Amândoi părinții erau cetățeni florentini. Stă scris în cronicile vechilor noștri florentini, oameni demni de încredere, precum spune Giovanni Villani¹, că Florența a fost clădită după chipul și înfățișarea frumoasei cetăți a Romei. De altfel, câteva ruine ale Coliseului² și ale Termelor³ se mai văd încă în apropiere de Santa Croce⁴; Capitoliul⁵ se afla pe locul unde se găsește astăzi Mercato Vecchio⁶, iar

¹ Giovanni Villani (1276–1348) – cronicar florentin, autor al faimoaselor *Storie Fiorentine* (*Cronici florentine*)

² Coliseul – măreț amfiteatru din Roma antică, putea cuprinde peste 80 000 de spectatori, veniți să asiste la luptele de gladiatori

³ Termele (băile) din Roma – construcția acestora a fost începută în anul 212 d.Hr. de către împăratul Septimiu; ea a fost continuată de către Caracalla, fiul acestuia (al cărui nume îl și poartă)

⁴ Santa Croce – biserica Santa Croce (Sf. Cruce) din Florența

⁵ Capitoliul – Cellini nu se referă la faimoasa colină a Capitoliului, ci la palatul „del Campidoglio”, astăzi sediu al municipalității romane, situat în partea cea mai înaltă a sus-numitei coline

⁶ Mercato Vecchio – Piața Veche

Rotonda¹ este încă pe de-a-ntregul în picioare; odinioară templul lui Marte², ea este astăzi închinată sfântului Ion al nostru. Că așa au stat lucrurile se vede limpede, fără nici o putință de tăgadă; numai că aceste edificii sunt mult mai mici decât cele de la Roma. Se spune că ele ar fi fost clădite de Iulius Cezar³ împreună cu câțiva romani de viță nobilă, după ce au învins și au ocupat Fiesole⁴, ei au ridicat aici o cetate, luând fiecare asupra-și să înalțe unul din aceste edificii de seamă. Avea Iulius Cezar un viteaz căpitan – primul dintre toți câți îi avea – care se chema Fiorino și era de fel din Cellino, castel aflat la două mile depărtare de Monte Fiasconi. Pentru ca trupele să se folosească de apropierea râului Arno, acest Fiorino își așază tabăra sub Fiesole, chiar pe locul unde se află astăzi Florența. Toți soldații săi și câți alții aveau treabă cu sus-numitul căpitan spuneau „Haideți la Fiorenze” fie din pricină că pe căpitan îl chema Fiorino, fie pentru că pe locul unde își ridicase tabăra de care am amintit creșteau nenumărate flori. Acest nume îi plăcu foarte mult lui Iulius Cezar; el dădu deci orașului pe care îl întemeie numele de Fiorenze⁵, atât pentru că florile aduc noroc, cât și pentru a-l cinsti pe viteazul căpitan, pe care îl iubea cu atât mai mult, cu cât el era acela care-l făcuse s-ajungă atât de iscusit, ridicându-l de pe o treaptă foarte umilă.

¹ Rotonda – denumirea populară a Panteonului din Roma

² Marte – zeul războiului, la romani

³ Iulius Cezar (100–44 î.Hr.) – dictator roman, unul dintre cei mai mari comandanți de oaste ai Antichității; mare orator și scriitor

⁴ Fiesole – localitate situată la 5 km nord-est de Florența

⁵ Fiorenze – de la it. *fiore* (floare)

Pare-se că n-au dreptate unii învățați, descoperitori și căutători de etimologii, când afirmă că acest nume ar veni de la fluviul Arno¹, care curge prin oraș, deoarece prin Roma curge Teverul, prin Ferrara curge Po, prin Lione² curge Sonna³, iar prin Paris curge Senna și totuși numele acestor orașe nu au nici o legătură cu asta, având cu totul altă origine. Știm că așa stau lucrurile și de aceea credem că ne tragem dintr-un bărbat viteaz. Știm apoi că și la Ravenna, cel mai vechi oraș al Italiei, se află numeroși Cellini de-ai noștri, nobili de mare vază; mai sunt Cellini și la Pisa și de asemenea în multe alte locuri ale creștinătății; și în acest stat au mai rămas câțiva, care au îmbrățișat meseria armelor. N-au trecut de altfel prea mulți ani de când un tânăr, căruia încă nu-i mijise mustața, numit Luca Cellini, s-a bătut cu unul ca Francesco da Vicorati, ostaș viteaz și priceput, care nu o dată luptase în câmp închis. Luca l-a învins și l-a ucis cu arma în mână, luptându-se cu atâta vitejie, încât i-a uimit pe cei care se așteptau la altceva. Iată deci pe ce temei mă mândresc și eu că mă trag din strămoși viteji. La timpul și locul potrivit, voi vorbi de altfel și despre cinstea pe care în vremurile noastre, și numai cu mijloacele modeste ale artei mele, am putut s-o aduc eu însumi familiei din care mă trag; mă mândresc mai mult cu obârșia mea umilă și cu faptul că am dat o oarecare strălucire familiei mele,

¹ Aluzie la Fluenzia, care – după unii – ar fi fost primul nume al Florenței și care ar veni de la faptul că localitatea era „*fluente a l'Arno*”, cum spune Cellini (așezată pe fluviul Arno)

² Lione, Lyon – oraș din Franța

³ Sonna, Saône – râu în Franța

decât dacă – fiind de neam mare – mi-aș fi terfelit și batjocorit familia prin apucăturile mele nedemne. Voi începe deocamdată să povestesc în ce fel a hărăzit Domnul venirea mea pe lume.

III. Străbunii mei locuiau în Val d'Ambra, unde aveau moșii întinse și trăiau ca niște adevărați boier-nași, retrași pe acele meleaguri din cauza luptelor dintre partide. Îmbrățișaseră cu toții cariera armelor și erau tare viteji. Într-o vreme, cel mai tânăr dintre fiii acestora, pe nume Cristofano, s-a certat rău cu câțiva dintre vecinii și prietenii lor. Trecând la cercetări, capii familiilor au văzut că spiritele sunt ațâțate din cale-afară, așa încât se poate ajunge la pieirea celor două familii; ținând seama de aceasta, bătrânii lor și ai noștri au hotărât, laolaltă, să fie îndepărtați atât Cristofano, cât și un alt tânăr, din familia vecină, căci de la ei pornise toată cearta. Acesta din urmă a fost trimis de ai săi la Sienna, iar ai noștri l-au trimis și ei pe Cristofano la Florența, unde i-au cumpărat o casuță pe Via Chiara¹, aproape de mănăstirea Sant' Orsola, și o sfoară de moșie la Ponte a Rifredi. Numitul Cristofano s-a căsătorit la Florența, având fii și fiice; pe fete le-a înzestrat chiar el, iar băieții, după moartea tatălui lor, și-au împărțit restul de moștenire. Casa de pe Via Chiara, împreună cu alte câteva lucruri de mică valoare, i-a revenit unuia dintre ei, numit Andrea. Ca și ceilalți frați, acesta s-a însurat și a avut patru copii de parte bărbătească: primul, Girolamo,

¹ Casa se află și astăzi în Via Chiara, la numărul 6.

al doilea, Bartolommeo, al treilea – care a fost tatăl meu – Giovanni, iar al patrulea, Francesco. Andrea Cellini se pricepea destul de bine în arhitectura acestor vremuri și a trăit din această meserie. Tatăl meu, Giovanni, s-a ridicat mai sus decât oricare din ceilalți. Spune Vitruvio¹ – printre altele – că dacă vrei să practici așa cum trebuie meseria de arhitect e nevoie să te pricepi puțin la muzică și să stăpânești bine desenul. Ajungând un bun desenator, Giovanni s-a apucat de muzică, învățând în același timp să cânte și din violă, și din flaut; dar fiindcă studia cu multă râvnă, ieșea foarte puțin din casă. Alături de familia noastră, perete lângă perete, locuia un anume Stefano Granacci, care avea mai multe fete, toate de o rară frumusețe. A fost voia Domnului ca, dintre aceste fecioare, Giovanni să pună ochii pe una, care se chema Elisabetta: atâta i-a plăcut, încât a cerut-o de nevastă. Înrudirea a fost ușor de făcut, deoarece, ca vecini, cei doi părinți se cunoșteau foarte bine, și fiecăruia dintre ei i se părea că și-a chivernisit bine treburile. Ca niște oameni cumsecade ce erau, bătrânii au făcut mai întâi nunta, și de-abia după aceea s-au apucat să vorbească despre zestre, ceea ce a născut între ei o discuție nu prea dulce, căci zicea Andrea către Stefano: Giovanni al meu este un tânăr de ispravă, cum nu se află altul nici la Florența, și nici în întreaga Italie; dacă aș fi vrut să-l însor mai înainte, aș fi căpătat una dintre cele mai mari dote ce se dau la Florența unor oameni ca noi. Dar Stefano spunea și

¹ Vitruvius – arhitect și inginer roman (sec. I î.Hr.), autor al tratatului *De architectura*

el: Ai de o mie de ori dreptate, dar eu am cinci fete și tot atâția băieți, așa că, făcându-mi bine socotelile, găsesc că asta e tot ce pot să dau. Ascunzându-se de ei, Giovanni a stat cât a stat de i-a ascultat, apoi, înfățișându-se pe neașteptate, zise: Ah, tată! Eu am dorit-o și am iubit-o pe fată, iar nu banii ei de zestre. Vai celui ce trage nădejde să-și refacă averea cu zestrea nevestei! Te lăudai de altfel că aș fi un om de ispravă; oare nu voi fi în stare să-mi țin nevasta și să fac față tuturor nevoilor ei cu o sumă de bani mai mică decât cea pe care o cereai? Țin de altfel să-ți spun că, dacă nevasta este a mea, vreau ca zestrea să fie a ta. Și cum aceste cuvinte l-au supărat oarecum pe Andrea Cellini, care era cam iute din fire, peste câteva zile Giovanni părăsi casa părintească, împreună cu soția sa, și nu mai ceru nici-când vreo dotă oarecare. Optsprezece ani se bucurară cei doi soți de tinerețea și sfânta lor dragoste, păstrând mereu dorința de a avea copii; la capătul celui de-al optsprezecelea an, din nepriceperea medicilor, femeia lepădă doi gemeni de parte bărbătească; după asta, rămase din nou grea și născu o fată, căreia – în amintirea mamei tatălui meu – îi dădură numele de Cosa. Doi ani mai târziu, rămase încă o dată grea; poftele ei – asemenea acelor pe care le au de obicei femeile însărcinate și care sunt întotdeauna cercetate cu grijă – erau aceleași ca și la sarcina trecută; se crezu deci că va naște tot o fată, căreia – ca atare – se și hotărî să i se dea numele de Reparata, în amintirea mamei mamei mele. Nașterea avu loc în noaptea de după ziua Tuturor Sfinților, la orele patru și jumătate, chiar în anul una mie cinci sute. După ce spală copilul și-l înfășă

în niște preafrumoase scutece albe, moașa – care știa că era așteptată o fată – se duse binișor la Giovanni – tatăl meu – și-i spuse: Ți-aduc un dar frumos, la care nici nu te așteptai. Tata, care, ca un adevărat filosof, se plimba încoace și-ncolo, răspunse: Tot ce-mi dă Dumnezeu mi-e întotdeauna scump! Desfăcând apoi scutecele, văzu cu ochii săi fiul, la care nu mai nădăjduia. Atunci, împreunându-și bătrânele sale mâini, își înălță privirile spre cer și grăi: Îți mulțumesc, stăpâne, din adâncul inimii mele; copilul acesta mi-e cât se poate de scump; fie bine-venit! Veseli, toți cei de față îl întrebară ce nume urma să i se dea copilului. Giovanni însă nu le răspunse decât: Fie bine-venit!¹ Odată hotărât acest nume, l-am primit și prin sfântul botez, iar mulțumită lui Dumnezeu trăiesc cu el până astăzi.

IV. Eram în vârstă cam de trei ani, iar Andrea Cellini, bunicul meu, mai trăia, având însă peste o sută de ani. Într-o zi, cu prilejul înlocuirii unei țevi de la un rezervor de apă, ieșise de aici un mare scorpion, pe care ai mei nu-l văzuseră și care, coborând pe pământ, se ascunsese sub o bancă; l-am zărit și am alergat la el de l-am luat în mână. Era atât de mare, încât, în timp ce-l țineam în mâna mea de copil, de o parte îi ieșea afară coada, iar de cealaltă parte, cei doi clești. Se povestește că am alergat bucuros, nevoie mare, la bunicul meu, spunându-i: Iată, bunicule, ce rac frumos am! Dându-și seama că era un scorpion, bunicul

¹ În original: *e sia il benvenuto* (fie bine-venit). Urarea părintelui s-a transformat în nume al băiatului.

a înghețat de frică și, cum mă iubea nespun de mult, fu cât pe ce să cadă mort; mângâindu-mă, îmi ceru să-i dau scorpionul, dar eu, nevoind să-l dau nimănui, am început să plâng, strângându-l tot mai tare în mână. La țipetele mele, sosi alergând și tata, care era de asemenea acasă și care, mut de uimire, nu mai știa ce să facă pentru ca această jivină veninoasă să nu mă ucidă. Între timp, zări o pereche de foarfeci; mângâindu-mă, tata se apropie de mine și, amăgindu-mă, tăie cu ele coada și cleștii scorpionului. După ce trecu primejdia, taică-meu socoti că toată întâmplarea era un semn de noroc. Aveam aproape cinci ani când, într-o zi, tata – singur, într-o cămăruță unde se spălaseră rufe – cânta, acompaniindu-se din violă, lângă un foc de vreascuri de stejar. Era un frig grozav și, tot uitându-se în foc, zări în mijlocul flăcărilor – cu totul pe neașteptate – o mică vietate ce aducea a șopârlă și care se zbenguia printre tăciunii cei mai încinși. Dându-și seama pe loc despre ce era vorba, tata ne chemă – pe soră-mea și pe mine – și, arătându-ne mica vietate, îmi arse o palmă atât de zdravănă, încât vărsai un potop de lacrimi. Apoi, liniștindu-mă drăgăstos, tata îmi spuse: Dragul meu băiețăș, nu te-am lovit pentru vreo vină oarecare, ci numai ca să ții minte că șopârla pe care o vezi în foc este o salamandră, ființă pe care nu știm dacă au mai văzut-o și alții. După aceea mă sărută și-mi dădu câțiva gologani.

V. Tata începu să mă învețe flautul și muzica vocală. Și deși eram la o vârstă foarte crudă, când copiii se bucură de un fluieraș sau de alte asemenea jucării,

simțeam o silă de nespus și nu cântam din flaut sau din gură decât pentru a-i da ascultare tatii. În vremea aceea, tata construia minunate orgi de lemn, clavecine grave – cele mai bune și mai frumoase ce se vedeau pe atunci –, viole și lăute de o rară frumusețe și perfecțiune. Era inginer și cunoștea ca nimeni altul arta de a construi poduri, mări cu ciocane pentru bățut postavul și alte mașini. El a fost de asemenea primul care s-a priceput să lucreze bine fildeșul. Dar fiindcă se îndrăgostise de aceea care avea să fie mama mea (sau poate că din pricina aceluia mic flaut, cu care se îndeletnicea mai mult decât trebuie), i s-a cerut de către cei din fanfara Senioriei¹ să cânte împreună cu ei. După ce o bucată de vreme a făcut asta numai pentru plăcerea sa, atâta s-au ținut de capul lui, momindu-l în toate chipurile, încât până la urmă l-au făcut să intre de-a binelea în fanfară. Dar mai târziu, Lorenzo de' Medici²

¹ Signoria – consiliul de conducere al statului florentin, alcătuit din delegați ai diferitelor bresle

² Familia de' Medici – cunoscută familie italiană, a cârmuit Florența din 1434 până în 1737 (cu unele întreruperi). Proprietară a uneia dintre cele mai mari bănci din Europa veacului al XV-lea, avea întinse legături comerciale cu întreaga lume. Puterea economică a acestei familii ajunge la apogeu în timpul vieții lui Cosimo cel Bătrân (1389–1464), care, păstrând numai în formă instituțiile republicane, devine stăpânul Florenței. În 1469, Lorenzo (nepotul lui Cosimo și fiul lui Piero), intrat în istorie sub numele de Laurențiu Magnificul (1449–1492) trece în fruntea Republicii Florentine.

În anul 1478, sub conducerea familiei dei Pazzi, a fost organizată o conspirație împotriva tiraniei familiei de' Medici. Răzbunându-se crunt împotriva familiei Pazzi și a partizanilor ei, Lorenzo reușește să instaureze regimul despotice al familiei